

# Riešenie vybraných rizík občanov systémom spolupráce súkromného a verejného poistenia<sup>1</sup>

Eva Rievajová – Erika Pastoráková<sup>2</sup>  
Ekonomická univerzita v Bratislave

**Solving Selected Civil Risks through Co-operation of Private and Public Insurance.** All developed countries are facing serious demographical and economical trends, which include critically low birth rates, increasing costs of health care per capita and high frequency of natural disasters, other calamities or terrorist attacks. The above risks are connected with increased damage often not included in the insurance policy. It is questionable who should eventually bear such damages. The injured persons tend to expect compensation from insurance companies for the damage on assets or health notwithstanding the reason of the damage. These trends lead to reassessing of the current insurance systems and inventing of new solutions. One of the possibilities is closer co-operation of private (commercial or life) and public insurance. The article describes several aspects of such cooperation. At the beginning we highlighted some developments of private and public insurance, including the mutual elements and differences in the principles of the systems, resulting into examples of co-operation of private and public insurance with the respect of their specifics. Empirical findings have proved that the cooperation of public and private insurance can create positive effects by optimal combination of instruments. One of the most noticeable effects is competition leading to significant improvement of insurance services. Another positive effect is prevention and avoidance of excessive risks, which are managed better by private insurance companies. Co-operation of private and public insurance cannot be implemented in a general way. There are selected areas where positive effects are clear, but there are also areas where the impacts are questionable. Both private and public insurance have borders limiting the possibilities of their cooperation. However, such co-operation seems to be solution for selected problems of the current society leading to increased safety feeling of citizens.

Sociológia 2006, Vol. 38 (No. 5: 454-471)

**Key words:** *Private insurance; public insurance; pension insurance; insured risk; principles of insurance; competition; examples of cooperation of private and public insurance.*

## Úvod

Prebiehajúci proces globalizácie podmieňuje zmeny v rámci všetkých oblastí spoločnosti. V prípade transformujúcich sa krajín ide niekedy o vypuklejší problém, nakoľko tieto okrem globálnych, bojujú aj s ďalšími problémami vyplývajúcimi z prechodu na trhové hospodárstvo (spôsob myslenia ľudí, starostlivosť o seba samého, reštrukturalizácia a mnohé ďalšie). Nahromadenie globálnych problémov a ich neustále narastajúca zložitnosť a rizikovosť vytvárajú situácie,

ktorých charakteristickým rysom je neistota budúcnosti. Pri pohľade do minulosti môžeme konštatovať, že nejde o nič nového. Neistota ide ruka v ruku s históriou ľudstva. Táto dnešná neistota sa však od tých minulých odlišuje tým, že jej výsledkom sú kvalitatívne iné následky. Ďalším znakom tejto novej neistoty je aj absencia príkladov z minulosti, ktoré by dnešné globálne problémy pomáhali riešiť.

Dnes teda stojí ľudstvo pred neobyčajne zložitou situáciou. Stojí pred budúcnosťou, ktorú dokáže len veľmi ťažko predvídať a zároveň potrebuje riešenia problémov, ktorých rozsah len odhaduje. Globálne problémy sú často diskutovanou témou a vedci stanovili aj mnoho klasifikácií týchto problémov. Nie je predmetom nášho záujmu hodnotiť tieto klasifikácie. Naším zámerom je zdôrazniť fakt, že najdôležitejšiu úlohu vo všetkých globálnych problémoch zohráva človek. Dokonca by sme mohli povedať, že človek je prapočiatkom väčšiny globálnych problémov, ktoré potom samotný človek aj uzatvára. Otázka budúcnosti človeka má preto dve roviny. Prvá sa týka budúcnosti človeka v biologickom zmysle (jeho prežitie ako také) a druhá sa týka budúcnosti individuálnej, a to ako aktívnej ľudskej bytosti v jej všetkých súvislostiach. Predmetom nášho uvažovania sú otázky spojené s človekom ponímaným v druhej rovine. Z množstva týchto problémov upriamujeme pozornosť na niektoré dôsledky populačného vývoja a ich možnosti riešenia, ako aj na vybrané problémy súvisiace s kvalitou života človeka a rizikami, ktoré ho ohrozujú. Nakoľko v histórii nemožno nájsť obdobu situácie ovplyvňujúcej dnešného človeka, nedokážeme ani uviesť osvedčené použiteľné metódy na ich riešenie. Rozhodli sme sa preto pre komparáciu doteraz používaných systémov a spôsobov a prostredníctvom hodnotenia ich základných princípov navrhujeme riešenie pre meniacu sa spoločnosť z pohľadu poistenia. Cieľom príspevku je teda vymedziť základné princípy súkromného a verejného sektoru poisťovníctva a ich syntézou dospieť k načrtnutiu možného spôsobu spolupráce týchto sektorov. Predmetom nášho záujmu sú aj oblasti novej spolupráce súkromného a sociálneho poistenia ako aj skúsenosti z už prebiehajúcich projektov. Predpokladaným efektom prepojenia súkromného a verejného poistenia je riešenie vybraných rizík, resp. problémov ohrozujúcich dnešného človeka.

## 1. Súkromné a verejné poistenie – východiská

V súčasných podmienkach sa oblasti pôsobenia súkromného a verejného poistenia striktné oddeľujú. Ich fungovanie vymedzujú odlišné zákony<sup>3</sup>. Tento stav je podmienený minulým politickým a ekonomickým vývojom. Nejedná sa však len o slovenské špecifikum. Podobná situácia je aj v mnohých krajinách Európy. Počiatky fungovania súkromného a verejného poistenia sa však niesli v znamení

<sup>1</sup> Článok je výstupom riešenia výskumných grantov VEGA č. 1/3791/06 a VEGA č. 1/3792/06

<sup>2</sup> Korešpondencia: Prof. ing. Eva Rievajová, PhD., Ekonomická univerzita v Bratislave, Národohospodárska fakulta, Katedra sociálneho rozvoja a práce, Dolnozemska cesta 1, 852 35 Bratislava. Tel.: +421-2-67291-451, e-mail: rievajov@euba.sk, Ing. Erika Pastoráková, PhD., Ekonomická univerzita v Bratislave, Národohospodárska fakulta, Katedra poisťovníctva, Dolnozemska cesta 1, 852 35 Bratislava. Tel.: +421-2-67291-518, e-mail: pastorak@euba.sk

<sup>3</sup> Zákon č. 95/2002 Z. z. o poisťovníctve, v znení neskorších predpisov a Zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov.

úzkej spolupráce týchto zložiek poistných vzťahov<sup>4</sup>. V našom dnešnom ponímaní môžeme preto pre obdobie začiatkov fungovania súkromného a verejného sektora poisťovníctva použiť definovanie: *prelínajúce sa, ako aj fungujúce spoločne*. Dôkazom je samotný vývoj sociálneho poistenia.

Začiatky nášho sociálneho zabezpečenia a sociálneho poistenia spadajú do 2. polovice 19. storočia, kedy sme boli súčasťou Rakúsko-Uhorskej monarchie. Vychádzalo sa z Bismarckových opatrení v tejto oblasti založených na princípoch sociálneho poistenia. Sociálne poistenie vzniká postupne pre jednotlivé skupiny obyvateľstva a vzniklo niekoľko sústav nemocenského a dôchodkového poistenia, sociálne poistenie bolo značne roztrieštené, zahrňovalo len časť ekonomicky aktívneho obyvateľstva. Vo Veľkej Británii bol v roku 1911 vydaný zákon o národnom poistení, vo Francúzsku bol v apríli 1930 zavedený systém povinného sociálneho poistenia, založený prevažne na vzájomnej pomoci. (Sirovátka, T., 1997)

Po roku 1918 bol tento stav prevzatý do právneho poriadku nášho spoločného štátu. Po veľkej hospodárskej kríze v 30. rokoch, po ktorej nasledovala 2. svetová vojna, sa presadilo chápanie sociálneho zabezpečenia založené na povinnosti štátu zabezpečiť príjem všetkým občanom za všetkých okolností. Postupne sa vyvinuli štyri systémy: sociálna pomoc s intervenciou štátu, vzájomná pomoc, sociálne poistenie s intervenciou štátu a vzájomné poistenie. Forma poistenia je zjavne prítomná v mnohých štátoch, kde bola sociálna pomoc začlenená do sociálneho zabezpečenia. Základom sociálneho zabezpečenia je sociálne poistenie, štrukturované podľa rizík, pre ktorého poistné krytie sú určené, a podľa skupín poisteného obyvateľstva. Právo na dávky je viazané na platenie príspevkov. Vzájomné poistenie prispelo k tomu, že poistenie je v súčasnosti prevažujúcou formou v moderných systémoch sociálneho zabezpečenia. V dobe, kedy boli v Nemecku, Veľkej Británii, Francúzsku zavedené prvé systémy sociálneho poistenia, bola táto forma považovaná za celkom odlišnú od súkromného alebo komerčného poistenia. Odlišnosti spočívali predovšetkým vo výpočte *poistného na globálne riziko* namiesto individuálneho rizika, v účasti finančných prostriedkov plynúcich nielen zo strany samotnej poistenej osoby, ale aj od ďalších subjektov (štát) a v priamej účasti zainteresovaných osôb na riadení programov.

Možno teda konštatovať, že k rozmachu súkromného a sociálneho poistenia dochádza v nadväznosti na zmeny poistných potrieb. Spomedzi súkromného a verejného poistenia sa však hlavne súkromné poistenie vždy rýchlo prispôbovalo

aktuálnym poistným potrebám, a to tak v minulosti ako aj súčasnosti. A práve táto schopnosť súkromného poistenia je dôležitá pre budúcu spoluprácu týchto zložiek poisťovníctva. Uvedené konštatovanie môžeme umocniť samotným životným cyklom človeka. Počas života sa každý z nás nachádza trikrát v pozícii ekonomického konzumenta, a to v priebehu detstva, produktívneho veku a staroby, a len raz v pozícii ekonomického producenta, a to v priebehu produktívneho veku. V detstve sa o všetky naše ekonomické potreby, akokoľvek malé alebo veľké, starajú v zásade rodičia. Ako deti sme čistými ekonomickými konzumentmi. V produktívnom veku ekonomické potreby uspokojujeme našou vlastnou produkciou ekonomických hodnôt. V produktívnom veku sa však musíme postarať o ekonomické potreby našich detí, ako aj nás samých, a to v súčasnosti aj budúcnosti, kedy sa opäť staneme čistými ekonomickými konzumentmi. V starobe, ako čistý ekonomický konzument, čerpáme ekonomické zdroje – vlastné, alebo niekoho iného (rodina, štát).

Z tohto ekonomického cyklu je zrejmé, že *obdobie ekonomického producenta* je kriticky dôležité pre zabezpečenie kontinuity ekonomického blahobytu nášho, ako aj našich najbližších. Ako ekonomickí producenti sme aktívni, podnikáme, žijeme na úver. Naša schopnosť producenta – generovať ekonomické statky – je však neustále konfrontovaná s možnosťou, že o túto schopnosť prideme. Zároveň sa vynárajú otázky, ktoré zisťujú mieru spoluúčasti jednotlivca a štátu na svojom zabezpečení. Už dnes vieme, že doteraz používaný systém, v ktorom sa o ľudí v poproduktívnom veku staral štát je nepoužiteľný. Okrem problémov zaoberajúcich sa otázkami staroby však hrozia aj riziká týkajúce sa nášho majetku či vyplývajúce zo zodpovednosti za nami spôsobenú škodu. Celosvetové trendy odzrkadľujúce súčasné tendencie neustále sa zvyšujúcich rizík v spojení so starnutím populácie preto nútia odborníkov prehodnocovať doteraz používané systémy a hľadať nové možnosti s cieľom zachovať, resp. zlepšiť životnú úroveň obyvateľstva. Jednou z navrhovaných možností riešenia je užšia spolupráca súkromného<sup>5</sup> a verejného<sup>6</sup> poistenia.

Aktuálne trendy vo vývoji súkromného a verejného poistenia sú determinované vývojom predovšetkým *makroekonomického prostredia*, ktoré je zložené z obrovského množstva navzájom sa prelínajúcich činiteľov. Nakoľko predmetom nášho záujmu nie je analýza týchto činiteľov, uvádzame len tie, ktoré budú slúžiť ako príklady pre možnosti spolupráce verejného a súkromného poistenia<sup>7</sup>.

<sup>4</sup> Presne ohraničiť čas vzniku poistenia a poistných vzťahov (v dnešnom ponímaní) nemožno. Niektoré práce o dejinách poistenia uvádzajú, že poistné vzťahy vznikali ešte pred našim letopočtom (okolo roku 2500 pred n. l. uzatvárali v starom Egypte kamenári vzájomné dohody o spoločnom krytí výdavkov na pohreby z pravidelne vybraných príspevkov – tieto tvrdenia však nie sú presne doložené, ako ani tie, že v antickom Grécku existoval akýsi druh „sociálneho poistenia“ pre prípad zmrzačenia vo vojne – okolo roku 400 pred n. l.). Dôkazy o existencii rôznych typov životného a neživotného poistenia máme až zo starovekého Ríma. Pri týchto poisteniach je však veľmi ťažké rozlíšiť poisťovaciu činnosť od činnosti podpornej a charitatívnej.

<sup>5</sup> Pod pojmom súkromné poistenie chápeme poistenie fungujúce v zmysle ustanovení Zákona č. 95/2002 Z. z. o poisťovníctve, ktorých cieľom je prostredníctvom uspokojovania potrieb svojich klientov, dosahovanie zisku.

<sup>6</sup> Pod pojmom verejné poistenie chápeme sociálne poistenie (zabezpečenie) v najširšom ponímaní, spravované verejnými inštitúciami.

<sup>7</sup> *Vízia vývoja Slovenskej republiky do roku 2020*. Prognostický ústav Slovenskej akadémie vied. Bratislava, 2002.

Populácia v Slovenskej republike *starne*. Deje sa tak v dôsledku *nízkeho prírastku obyvateľov*, čoho príčinou je zatiaľ predovšetkým pokles pôrodnosti. Tento pokles je do istej miery odrazom zmenených sociálno-ekonomických podmienok, ale predovšetkým odrazom zmien v hodnotových postojoch mladých ľudí, ktoré následne bezprostredne súvisia s reprodukčným správaním obyvateľstva. Najviac sa zmenili postoje mladej generácie, ktorá žije v iných spoločenských podmienkach ako žili jej rodičia. Mladí ľudia majú širšiu možnosť výberu – buď budovať svoju kariéru doma alebo pracovať, či študovať v zahraničí, cestovať a podobne. *Zmeny v úmrtnosti*, ktoré sú hlavnou hybnou silou starnutia vo vyspelých krajinách, u nás nie sú zatiaľ výrazné. Stredná dĺžka života pri narodení<sup>8</sup> však mierne rastie, u mužov ide o hodnotu okolo 69,14 roka, u žien okolo 77,22 roka. Rozdiel medzi pohlaviami je teda vysoký a dosahuje až 8,1 roka, čo nie je pre vyspelé trhové ekonomiky typické. Oproti vyspelým krajinám Európy zaostávame v úrovni tohto ukazovateľa u mužov približne o 8 – 9 rokov a u žien približne o 5 rokov.

Napriek nízkemu prirodzenému prírastku (v roku 2001 sa v SR zmenil na úbytok), populácia SR zatiaľ nepatrí medzi populácie s pokročilým procesom starnutia. Kým v SR v roku 2000 pripadalo na 100 detí 80 osôb starších ako 60 rokov, v Českej republike to bolo až 112 osôb a v Taliansku dokonca 170 osôb. V budúcnosti sa predpokladá prehlbujúci sa proces starnutia deklarovaný *indexom starnutia obyvateľstva*<sup>9</sup>. Nárast počtu osôb vo vekovej kategórii obyvateľov 60 ročných a starších súvisí aj s presunom početne silných populačných ročníkov osôb narodených v období povojnového „baby-boomu“ do tejto vekovej kategórie. Súčasne sa tým oslabí kategória obyvateľstva v produktívnom veku (obyvateľstvo 15-59 ročné), ktorého podiel na celkovej populácii nielen že poklesne, ale bude aj starnúť.

Pri hľadaní riešenia problémov starnutia populácie je už dnes jasné, že jediný správny variant riešiaci tieto problémy, aplikovateľný vo všetkých krajinách rovnako, neexistuje. Okrem demografických vplyvov sa však objavujú aj ďalšie riziká. Tieto sa týkajú kvality života človeka ako aktívneho jedinca. Sú to napríklad živelné udalosti, terorizmus či ekologické znečistenie. Sú to činitele, ktoré vo veľkej miere zasahujú do života človeka. Mali by škody z týchto udalostí znášať jednotlivci, aj keď ich vznik vôbec nezapríčinili? Dokážeme vôbec tieto škody dnes kvantifikovať? Najľahšie sa na tieto otázky odpovie po zvážení konkrétnych rizík. Uvádzame najdôležitejšie globálne zmeny životného prostredia, ktoré považujeme za hlavné environmentálne ohrozenia pre ľudstvo:

<sup>8</sup> Stredná dĺžka života pri narodení je syntetickým ukazovateľom úrovne životných podmienok, vyjadruje priemerný počet rokov, ktoré pravdepodobne prežije práve narodená osoba za predpokladu, že sa úmrtnostné pomery nezmenia.

<sup>9</sup> Index starnutia je definovaný ako podiel obyvateľov v poproduktívnom veku (60 ročných a starších) a v predproduktívnom veku, obyčajne v percentách, t.j. vyjadruje, koľko obyvateľov v poproduktívnom veku pripadá na 100 obyvateľov v predproduktívnom veku.

- nebezpečenstvo havárií rizikových zariadení,
- rastúci objem a škodlivosť produkovaných odpadov,
- zvyšujúce sa riziko čoraz dokonalejších technologických a technických možností a biologických poznatkov vrátane znalosti genetických manipulácií,
- klimatické zmeny, ktoré predstavujú celosvetový problém vyvolaný masívnym používaním určitého prírodného energetického zdroja (fosilných palív),
- vodné zdroje, ktoré sú pod zvyšujúcim sa tlakom rastúcej spotreby vody, kontaminácie rôznymi, aj toxickými chemikáliami, ale aj prírodnými javmi spojenými s globálnym otepľovaním. Problém nedostatku vody bude mať významné dopady na poľnohospodárstvo a lesné hospodárstvo,
- znižovanie biodiverzity – ohrozovanie rastlinnej a živočíšnej rôznorodosti oslabuje celkovú ekologickú stabilitu krajiny ako komplexnej podmienky zachovania genofondu, stálosti, rovnováhy, pružnosti a prirodzeného fungovania ekosystémov.

Tieto i ďalšie ohrozenia viditeľne deklarujú obrovský rozsah primárnych a sekundárnych možných škôd. Zároveň možno konštatovať ťažkosť ich vyčísliteľnosti, ako aj problém pri krytí týchto škôd. Nemyslíme si, že by dnes existoval nejaký samostatný subjekt, ktorý by bol ochotný za určitú cenu tieto riziká prevziať. Budúcnosť preto vidíme v koordinácii, resp. účasti štátu pri krytí týchto rizík, ktoré sa však budú analyzovať s použitím metód využívaných v komerčnom poistení.

## 2. Princípy súkromného a verejného poistenia

*Súkromné poistenie* je zmluvný vzťah, v ktorom sa poisťovňa zaväzuje za odplatu (poistné) prevziať riziká najrôznejšieho charakteru. V prípade vzniku poistnej udalosti bude poisťovňa v zmysle dohody zakotvanej v poistnej zmluve vyplácať poistné plnenie. Takto môžeme najjednoduchšie vymedziť podstatu poistenia poskytovaného na komerčnom princípe. Tým sme jasne deklarovali, že o súkromné poistenie javia záujem predovšetkým tie sociálne vrstvy, ktoré transfer rizika dokážu zaplatiť. Pre väčšiu bezpečnosť využívajú súkromné poistenie obyvatelia, ktorí sú jednak schopní vyčleniť určité množstvo prostriedkov pre túto pravidelnú platbu a jednak si riziko (riziká) uvedomujú. V oboch prípadoch zohráva dôležitú úlohu rebríček hodnôt a priorít obyvateľov, ale aj ich očakávania a kúpyschopnosť. Dostupný ukazovateľ merajúci podiel predpísaného poistného na HDP v SR, nazývaný aj ako „poistenosť“ postupne narastá. Z nízkej hodnoty okolo 2% v roku 1993 sa poistenosť dostala na približne 4% v roku 2005. Stále je to však hlboko pod priemerom krajín s vyspelým poistným trhom. Nakoľko je poistenie dvojstranný vzťah, nesmieme zabudnúť ani na samotné súkromné poisťovne, ktoré najmä z finančných dôvodov neakceptujú rovnako jednotlivé so-

ciálne vrstvy. Dôvody segmentácie obyvateľov nadväzujú na základné princípy, ktoré spolu vytvárajú celý mechanizmus prosperujúceho fungovania súkromného poistenia (Pastoráková, E., 2005):

- Produktom poisťovní je *prenos rizika*. Ak chce poisťovňa v každej dobe uspieť, musí vyhovieť rozmanitej škále poistných potrieb svojich súčasných, ako aj potenciálnych klientov. Takto sa poisťovňa stretáva s rôznorodými cudzími rizikami.
- Všetky prevzaté riziká musí poisťovňa dôkladne analyzovať a vhodne oceniť podľa rizikového profilu. Analýza zahŕňa odhad výšky predpokladanej škody, frekvenciu škôd a úroveň potrebných preventívnych opatrení. Samotnému profilu prevzatého rizika zodpovedá aj cena poistenia, pričom poisťovňa má záujem, aby bol profil rizika pre ňu čo najpriaznivejší.
- Základ riadenia rizika v súkromných poisťovniach vychádza z jednoduchého *zákona veľkých čísel*. Je založený na rozložení rizika medzi dostatočne veľký počet poistených, ktorí uzatvorili poistnú zmluvu na to isté riziko (poistný kmeň). Zjednodušene ho možno vysvetliť tak, že riziko rozložené na veľkú skupinu poistencov je pre poisťováciu spoločnosť predvídateľné a tak je možné toto riziko aj riadiť. Vhodne aplikovaný zákon veľkých čísel umožňuje poisťovní dobre rozložiť riziká svojich klientov. Súkromné poisťovne využívajú aj štatistiku, kalkulácie a analýzy vo svoj prospech. Prostredníctvom týchto postupov s použitím štatistických údajov z minulých období sa analyzuje minulé priebeh, definujú a oceňujú súčasné riziká a kalkulujú sa adekvátne poistné sadzby. Súhrnne možno konštatovať, že *risk manažment*, ktorý okrem spomínaných činností zahŕňa aj ďalšie, je v prípade poisťovní fungujúcich na komerčných princípoch najprepracovanejšou metodikou. Na správnom uplatňovaní všetkých princípov, a tým aj na bezpečnom fungovaní poisťovníctva, má okrem poisťovní samotných záujem aj štát, ktorý pre fungovanie súkromných poisťovní ustanovuje veľmi striktné predpisy.
- Poistenie ako zabezpečenie poistnej ochrany má finančno-právne aspekty. Najčastejšie na základe uzatvorenej poistnej zmluvy sa realizujú toky medzi jednotlivými subjektami poistného trhu. V poistnej zmluve sa poisťovateľ zaväzuje poskytnúť poistné plnenie v dohodnutom rozsahu, ak nastane presne špecifikovaná poistná udalosť – *podmienená návratnosť*. Poistený sa zasa zaväzuje platiť stanovené poistné počas poistnej doby.
- Objem peňažných prostriedkov, ktoré plynú od poisťovateľov k poisteným pri vyplácaní poistných náhrad, nie je ekvivalentný objemu peňažných prostriedkov plynúcich od poistených k poisťovateľom v podobe platieb poistného – *neekvivalentnosť* poistného a poistného plnenia.

- V neposlednom rade je charakteristickým znakom súkromného poistenia jeho samotný cieľ: prostredníctvom maximálneho uspokojovania potrieb svojich klientov dosahovanie zisku.

Poisťovne teda svojich klientov (jednotlivé sociálne vrstvy) neakceptujú rovnako. Jeden druh ich segmentácie vyplýva z už spomenutého poistného, ako ceny za prenos rizika. Do súkromného poistenia sa teda nemôžu zapojiť občania, ktorí nedokážu platiť poistné. Bez verejného poistenia by bol život týchto občanov vystavený mnohým rizikám a negatívnym dôsledkom javov, ktoré sami nezapríčinili.

Pre úplnosť musíme poukázať aj na to, že spomenuté princípy využívajú v súčasnosti v Slovenskej republike súkromné poisťovne samotné, alebo súkromné poisťovne vo vzájomnej spolupráci. Príklady takejto spolupráce, ktoré v konečnom dôsledku ovplyvňujú život obyvateľstva, môžeme deklarovať v oblasti jadrových rizík a v oblasti zodpovednosti za škodu.

Ako prvý príklad takejto spolupráce uvádzame z oblasti škôd na majetku a zdraví obyvateľov v dôsledku dopravy. Objektívna potreba na krytie týchto rizík vyplynula zo zrušenia systému zákonného poistenia, ktorý fungoval na Slovensku do roku 2002. Demonopolizáciou vznikol nový produkt – poistenie zodpovednosti za škodu spôsobenú prevádzkou motorového vozidla<sup>10</sup>. Ide o povinné zmluvné poistenie, pri ktorom si štát ponechal právo zvýšenej regulácie – na poskytovanie tohoto poistenia je nutné samostatné povolenie od orgánu dohľadu nad poisťovníctvom<sup>11</sup>. Poisťovateľov poskytujúcich povinné zmluvné poistenie zodpovednosti za škodu spôsobenú prevádzkou motorového vozidla združuje Slovenská kancelária poisťovateľov, ktorá zároveň zastupuje Slovenskú republiku v Systéme zelených kariet<sup>12</sup>. Poisťovatelia združení v Slovenskej kancelárii poisťovateľov sú povinní prispievať na jej činnosť v závislosti od výšky podielu na trhu pri poistení zodpovednosti. Príjmy od jednotlivých poisťovateľov slúžia predovšetkým na *odškodnenie obetí dopravných nehôd* v prípadoch, kedy poškodený nebude mať nárok na náhradu škody voči konkrétnemu poisťovateľovi. Náhrada škody sa v tomto prípade zabezpečuje prostredníctvom garančného fondu, ktorý kancelária spravuje.

V tomto prípade je ťažké objektívne posúdiť vnímanie tohoto rizika našou spoločnosťou, nakoľko ide o povinné poistenie. Podiel predpísaného poistného poistenia zodpovednosti za škodu spôsobenú prevádzkou motorového vozidla na

<sup>10</sup> Zákon č. 381/2001 Z.z. o povinnom zmluvnom poistení zodpovednosti za škodu spôsobenú prevádzkou motorového vozidla, v znení neskorších predpisov.

<sup>11</sup> Od 1.1.2006 vykonáva funkciu orgánu dohľadu nad poisťovníctvom v SR Národná banka Slovenska.

<sup>12</sup> Vo všetkých ekonomicky vyspelých krajinách Európy sú podobne upravené systémy poistenia zodpovednosti, pretože sa v nich premietajú smernice Európskej únie, ako aj Jednotný dohovor medzi národnými kanceláriami poisťovateľov (Uniform Agreement) z 20.10.1989 a Mnohostranná dohoda o zárukách (Multilateral Guarantee Agreement) z 15.3.1991.

predpísanom poistnom v neživotnom poistení činí v SR až 40%. Pre úplnosť uvádzame, že rozdelenie celkového predpísaného poistného v SR k 31.12.2005 je v prospech spomenutého neživotného poistenia v pomere 58:42<sup>13</sup>.

Ďalší príklad spolupráce vznikol tiež z objektívnej potreby. Poist'ovne samotné vytvorili *poist'ovací (zaist'ovací) pool*, ktorý je zvláštnou organizáciou vzniknutou v dôsledku narastajúcich potrieb poistného a zaistného trhu. Konkrétna potreba vznikla pri využívaní jadrovej energie na civilné účely, ktorá postavila prevádzkovateľov zariadení jadrového priemyslu pred nový problém – ako poskytnúť tretej strane – verejnosti a jadrovému priemyslu poistnú ochranu bez toho, aby dopad možnej poistnej udalosti nebol katastrofický na solventnosť poist'ovateľov. Oblasť poistenia jadrovej energetiky je v podstate legislatívne upravená dvoma základnými medzinárodnými dokumentami<sup>14</sup> a právnou úpravou konkrétneho štátu. V Slovenskej republike garantoval finančné krytie týchto rizík do konca roka 1998 štát. Z dôvodu ukončenia štátnej garancie vznikla nutnosť vzniku nového produktu na našom poistnom trhu – poistenie jadrových a im pridružených rizík. Poist'ovne, ktoré prejavili záujem participovať na tomto projekte, podpísali Zmluvu o spolupráci pri poistení jadrových škôd spôsobených prevádzkou jadrového zariadenia. Dátum podpísania tejto zmluvy – 1. júl 1997 sa považuje za deň vzniku Slovenského jadrového poist'ovacieho poolu, ako dobrovoľného združenia komerčných poist'ovní pôsobiacich na slovenskom poistnom trhu<sup>15</sup>. Zmluva zahŕňa riešenie problému spolupráce poist'ovateľov v oblasti poistenia majetku, prepravy jadrových materiálov a zodpovednosti prevádzkovateľa jadrového zariadenia za jadrovú škodu spôsobenú prevádzkou jadrového zariadenia. Každý poist'ovateľ preberá na svoj čistý vlastný vrub poistné krytie a v rovnakej výške aj riziko, ako aj tomu prislúchajúce poistné.

Riziká ohrozujúce občanov už teda dnes kryjú súkromné poist'ovne, pričom si obyvatelia dosah tohto neštandardného krytia mnohokrát ani neuvedomujú. Domnievame sa, že ak funguje spolupráca medzi silne si konkurujúcimi poist'ovacími podnikmi, potom by spolupráca medzi súkromným a verejným poistením nemala znamenať väčšie problémy. Pôjde však o šťastí iný druh spolupráce, ktorá bude determinovaná okrem princípov súkromného aj princípmi sociálneho (verejného) poistenia.

<sup>13</sup> K rovnakému dátumu je tento pomer napríklad vo Veľkej Británii v prospech životného poistenia 68:32 a vo väčšine rozvinutých krajín je tento pomer okolo 50:50.

<sup>14</sup> Parížska dohoda o verejnej zodpovednosti v oblasti jadrovej energie, ktorej autorom je Európska agentúra pre atómovú energiu pri OECD z roku 1968 a Viedenská dohoda o občiansko-právnej zodpovednosti za jadrové škody, ktorej autorom je Medzinárodná agentúra pre atómovú energiu vo Viedni z roku 1977.

<sup>15</sup> Zmluvu podpísalo sedem poist'ovní: Slovenská poist'ovňa, a.s., Allianz poist'ovňa, a.s., Kooperatíva poist'ovňa, a.s., Univerzálna banková poist'ovňa, a.s., ku ktorým sa o 5 mesiacov pripojila Poist'ovňa Gerling Slovensko, a.s.

Sociálne zabezpečenie v Európe je prevažne založené na *technike poistenia*, predovšetkým na poistení *vzájomnom*, jedná sa tu skôr o systém dávok založený na príspevkoch. Základnou myšlienkou poistenia je príspevkový charakter dávok. Sociálne poistenie financované fondovým spôsobom prevažuje v európskych systémoch sociálneho zabezpečenia. Dávky sú vo svojej podstate príspevkové (založené na príspevkoch) a financovanie je z prevažnej časti zabezpečené príspevkami poistených osôb a zamestnávateľov. Iba v škandinávskych krajinách (Dánsko, Švédsko) je financovanie založené na verejných fondoch, avšak i tu je právo na dávky sociálneho zabezpečenia často považované za jednu z foriem poistenia.

V oblasti sociálneho poistenia je povinnosť poistenia *zo zákona* kľúčovým prvkom sociálneho poistenia, ktorým sa odlišuje od typického súkromného poistenia. Povinnosť sociálneho poistenia je spojená s vysokým stupňom *všeobecnosti poistenia* (veľký počet poistencov) a podstatne nižšími správnymi nákladmi v porovnaní s výkonom súkromného poistenia. Dopyt po súkromnom poistení zo strany jednotlivcov v podstatnej miere ovplyvňuje sociálna politika vlády. Podstatný význam pre možnosť uplatnenia súkromného poistenia vo vzťahu k sociálnemu poisteniu má aj daňová politika. (Wildmannová, M., 1998)

Povinné formy poistenia sa od súkromného poistenia líšia tým, že individuálne príspevky nie sú v priamom vzťahu k individuálnym rizikám. Je tu uplatnený *princíp sociálnej solidarity* v tom zmysle, že vyplácané dávky sú vypočítavané čiastočne alebo celkom nezávisle od výšky príspevkov a miery individuálneho či profesionálneho rizika. Základným kritériom výpočtu príspevku je *globálne*, nie individuálne *riziko*. Financovania týchto sústav sa okrem jednotlivých poistencov účastní aj štát a zamestnávateľa. Na činnosť súkromných poist'ovacích spoločností dozerá štát, intervnuje nepriamo predpísanými odpismi daní poistencov, dozerá na operácie s poistnými fondmi a pod.

Sociálne poistenie je v Slovenskej republike jednou z najdôležitejších súčastí sociálneho zabezpečenia. Vymedzuje a upravuje ho zákon č. 461/2003 Z.z. o sociálnom poistení v platnom znení, ktorý upravuje osobný a vecný rozsah sociálneho poistenia, právne vzťahy pri jeho vykonávaní, organizáciu, financovanie, dozor štátu, konanie vo veciach sociálneho poistenia. Jeho dovtedajší zabezpečovací charakter sa zmenil na poistný, vychádza z väzby na predchádzajúcu ekonomickú aktivitu občana a príjmu z nej. Systém sociálneho poistenia sa člení na podsystemy: nemocenské poistenie, dôchodkové poistenie – starobné a invalidné, úrazové poistenie, garančné poistenie a poistenie v nezamestnanosti. (Rievajová, E. a kol., 2006)

Hlavným cieľom sociálneho poistenia je zabezpečenie ochrany všetkých ekonomicky činných obyvateľov v produktívnom i poproduktívnom veku a ich rodín v období straty príjmu z ekonomickej činnosti v prípade vzniku sociálnych udalostí vzniknutých z dôvodu choroby, invalidity, tehotenstva, materstva, sta-

roztivosti o malé dieťa, pracovného úrazu, choroby z povolania, nezamestnanosti, staroby atď. Systém povinného sociálneho poistenia zabezpečuje aj poskytovanie dávok, napríklad nemocenského, materského, podpory v nezamestnanosti, počas sociálnych udalostí, výška ktorých sa priamo odvíja od predchádzajúcej pracovnej aktivity jednotlivca a dosahovaného príjmu. Ide o prejav primeraného hmotného zabezpečenia napríklad počas pracovnej neschopnosti, keď nemožno získať prostriedky na obživu z príjmu zo zárobkovej činnosti, ako aj o prejav základných princípov sociálneho poistného systému, a to *sociálnej spravodlivosti a solidarity*. Systém sociálneho poistenia je založený na príspevkovom princípe, t.j. taxatívne vymedzené subjekty majú povinnosť platiť príspevky, inými slovami poistné. V niektorých prípadoch je tento systém doplnený i platením príspevkov zo strany štátu. Hlavným zámerom je snaha, aby sa ekonomicky činné subjekty v čase sociálnych udalostí so svojimi rodinami neprepadli do stavu hmotnej núdze, ktorý sa rieši pomocou systému sociálnej pomoci financovaného zo štátneho rozpočtu. (Macková, Z. a kol., 2001)

*Povinné sociálne poistenie* znamená, že pri existencii určitých predpokladov daných zákonom, bez ohľadu na vôľu účastníkov, vznikajú sociálno-poistovacie vzťahy, a to priamo zo zákona. K vzniku tohto sociálneho poistenia teda nie je potrebné ani splnenie prihlasovacej povinnosti a ani platenie poistného (osobitné postavenie v rámci povinných poistovacích vzťahov majú samostatne zárobkovo činné osoby). Poistovacie vzťahy sú teda založené zákonom, príspevky, ako aj dávky sú zákonom určené. Základnými princípmi sociálneho poistenia vo vzťahu k riešeniu vzniknutých sociálnych situácií sú teda: princíp sociálnej spravodlivosti, princíp solidarity, princíp subsidiarity, princíp participácie a princíp garancie zo strany štátu.

V poslednom období sa možno často stretnúť s názormi, podľa ktorých budú metódy a zákonitosti súkromného poistenia prínosom pre budúce riešenia problémov spoločnosti len prostredníctvom prepojenia so sociálnym poistením. Bez ohľadu na to, v ktorej sfére dôjde k ich spojeniu, bude nevyhnutné dodržať princíp, podľa ktorého môže poistenie prevziať len poistiteľné riziká. Všetky *poistiteľné riziká* musia vykazovať predpísané znaky. Riziko, ktoré poistovňa prevezme od svojich klientov (nazývané ako poistné riziko, resp. poistné nebezpečenstvo) vytvára možnosť vzniku poistnej udalosti. Je to teda riziko, na ktoré môže poistovňa uzavrieť poistnú zmluvu na základe poistno-technických podmienok. Musí spĺňať niekoľko podmienok:

- riziko, ktorým môže byť alebo bola spôsobená poistná udalosť, musí byť *identifikovateľné*,
- spôsobená ujma musí byť *vyčísliteľná*,
- výskyt poistnej udalosti musí byť *náhodný*,
- poistenie rizika musí byť *ekonomicky prijateľné* pre poistníka aj poistovňu.

### 3. Príklady spolupráce súkromného a verejného poistenia v súčasnosti

Poistovatelia využívajú vo vybraných krajinách spojenie sociálneho a komerčného poistenia už v súčasnosti. V týchto krajinách fungujú súkromné komerčné poistovne v pozícii doplňujúcej alebo nahrádzajúcej sociálne zabezpečenie. Takým príkladom sú *systémy odškodnenia pracovníkov za pracovné úrazy* vo Fínsku, Dánsku, Belgicku a Portugalsku<sup>16</sup>. V Holandsku prebehla počas ostatných 10 rokov postupná privatizácia systému sociálneho zabezpečenia. Súkromní poistovatelia po častiach nahradili sociálne poistné systémy.

V Holandsku a Nemecku hrajú komerčné poistovne v starostlivosti o zdravie významnú úlohu. Poskytujú poistnú ochranu takého rozsahu, ktorá nahrádza sociálne systémy zdravotného poistenia a na dôvažok ponúkajú také poistné produkty, ktoré tieto systémy dopĺňajú. V roku 2006 bude Holandsko čeliť radikálnej *zmene systému zdravotného poistenia*. Rozdiely medzi súkromnými a štátnymi zdravotnými poistovateľmi zmiznú. Všetci sa stanú súkromnými poistovateľmi fungujúcimi na privátnej báze s určitou reguláciou štátu. Každý poistovateľ bude povinný prijať do poistenia ktoréhokoľvek holandského občana a poskytnúť mu takzvaný základný balík poistenia bez ohľadu na jeho zdravotný stav.

Spolupráca sa však neuskutočňuje len v oblasti životného poistenia. V Taliansku spolupracuje verejný a súkromný sektor za účelom *ochrany fariem* v prípade realizácie škôd súvisiacich s počasím (krupobitie a pod.). Štát preto podporuje využívanie poistnej ochrany pre takéto riziká. Dokonca štát aktualizuje a mení spôsob intervencie v tejto oblasti ročne. Ďalšia oblasť úspešnej spolupráce verejného a súkromného sektora sa týka rozvoja spolupráce *v oblasti kartografie rizík*, obzvlášť pokiaľ ide o povodne, za účelom napomôcť obmedzeniu rizika a umožniť poskytovanie krytia súkromnými poistovateľmi. Ako príklad možno uviesť Rakúsko, ktoré má dohodu so štátnymi inštitúciami v rámci projektu HORA a Anglicko, kde poistovatelia spolupracujú s vládou environmentálnou agentúrou v oblasti územného plánovania a preventívnych opatrení.

V Holandsku, tak ako v mnohých iných krajinách, zástupcovia podnikateľov v poistovníctve iniciovali komunikáciu s vládou so zámerom nájsť riešenia nepriaznivých následkov útokov z 11. septembra. Cieľom bolo vyhnúť sa vylúčeniu rizika terorizmu z poistenia, a to tak v záujme pozitívneho zmýšľania klientov, ako aj v záujme obrazu poistovníctva v spoločnosti. Požiadali vládu o pomoc, čo vyústilo do dohody medzi verejným a súkromným sektorom o rozdelení zodpovednosti a záruk. Takto bol položený základ *zaistného* systému, účinného od 1. júla 2003. Krytie poistných zmlúv bolo samoreguláciou ohraničené

<sup>16</sup> COMITÉ EUROPÉEN DES ASSURANCES: Between Public and Private. INSURANCE SOLUTIONS FOR A CHANGING SOCIETY, jún 2005.

do výšky 1 milióna eur (400 miliónov eur – priamo poisťovatelia, 400 miliónov eur – zaistiťovatelia, 200 miliónov eur – štát). Toto riešenie sa ukázalo ako najlepšia možná alternatíva uspokojivá pre poisťovateľov, pre štát, a v konečnom dôsledku aj pre občanov.

V niektorých oblastiach nemôžu poisťovatelia znášať náklady na také riziká, ktoré sú pre súkromný trh priveľké. V Nemecku, vo Francúzsku a v ďalších krajinách sú jadrové riziká rozdelené medzi štát a súkromný poisťovní sektor takzvaným „vrstvením“. Súkromný sektor pokrýva len časť poisťovnej zodpovednosti, zatiaľ čo štát zvyšok (do stanovenej maximálnej výšky).

Ďalší príklad spolupráce môžeme uviesť z oblasti dôchodkového zabezpečenia. „Spoločná stratégia modernizácie sociálnej ochrany“<sup>17</sup> (dokument Európskej komisie) načrtáva prepojenie sociálnej ochrany a inštitucionálnych zmien a nachádza svoje premietnutie v systémoch dôchodkového zabezpečenia v EÚ i v iných štátoch variantom tzv. trojpilierového systému. Opiera sa o štátne dôchodkové zabezpečenie, súkromné dôchodkové poistenie a ďalšie typy individuálneho poistenia. *Prvý pilier* reprezentuje štátom garantované penzie. Je založený na medzigeneračnej solidarite s priebežnou formou financovania. Podstata priebežného financovania spočíva v princípe, že sa z príspevkov poisťencov vybraných v bežnom roku vyplácajú dôchodkové dávky v tom istom roku občanom poberajúcim penzie. Tento systém financovania je citlivý na demografický vývoj. *Druhý pilier* v rámci krajín EÚ vychádza predovšetkým z aktivít zamestnávateľských subjektov, orientovaných na starobné dôchodky. Ide o variabilné financovanie, na ktorom môže byť účasť povinná alebo dobrovoľná, a to zo strany zamestnanca, ako i zamestnávateľa. Pod vplyvom Svetovej banky sa druhý pilier dôchodkového poistenia považuje za systém kapitálového financovania, ktorý vyžaduje povinnú účasť a súkromnú správu finančných prostriedkov. V praxi spravidla dochádza k ich vzájomnému prepojeniu. *Tretí pilier* je dobrovoľný, vychádza zo súkromnej aktivity občanov, ako je sporenie, komerčné životné poistenie a pod.

V posledných rokoch vo väčšine štátov sa dostáva do popredia súkromné penzijné zabezpečenie prostredníctvom zamestnaneckých fondových schém – penzijných fondov. Pod zamestnaneckou penzijnou schémou rozumieme zamestnávateľom podporovaný systém na zabezpečenie penzie a iných dávok pre zamestnancov a ich rodinných príslušníkov pri odchode do dôchodku, úmrtí alebo odchode zo zamestnania. Účelom fondových penzijných systémov je zabezpečenie dávok členom a využitie daňových výhod, ktoré takéto schémy zvyknú mať. Fondová penzijná schéma (penzijný fond) znamená, že vopred utvára súbor aktív s cieľom pokrytia budúcich výplat dávok. Pretože aktíva penzijnej schémy sa

držia oddelene od zamestnávateľových prostriedkov, ponúka tento systém dostatočnú ochranu.

Doterajšia forma nefondového financovania dôchodkových modelov PAYG (pay-as-you-go) už nemá potrebný efekt vzhľadom na vyhracujúci sa vplyv faktorov demografických, vplyv globalizácie a vývoja zamestnanosti. Odlišná váha rôznych faktorov na destabilizácii dôchodkových systémov naznačuje, že deficity na strane zdrojov určených na úhradu starobných dôchodkov môžu vznikať z viacerých príčin a demografické zmeny sú jednou z nich. Do popredia vystupujú i ďalšie faktory, ako je očakávaný počet dôchodcov, ekonomický rast, populačný trend, dôchodkový vek, očakávané kapitálové výnosy, situácia na trhu práce, zmeny v pracovnoprávných vzťahoch a podobne. Rozširujú sa nové formy pracovných pomerov, ako napríklad úväzky na dobu určitú, úväzky na kratší pracovný čas, dohody o vykonaní práce, požíčovanie zamestnancov z agentúr a pod. Pre udržateľnosť dôchodkových systémov je "kľúčovou premennou output", teda rast produktu. V nedávnej minulosti došlo k čiastočnej alebo radikálnej dôchodkovej reforme v 125 krajinách. Väčšinou išlo o čiastočné – parametrické kroky – najčastejšie o zmenu príspevkovej sadzby, zmenu koeficientov na výpočet dôchodku a o zmenu veku odchodu do dôchodku. (Rievajová, E., 2004)

Reformné kroky v oblasti sociálneho poistenia vychádzajú zo základných princípov, a to:

- rovnosť v prístupe ku každému občanovi,
- principiálne započítavanie doby poistenia,
- zachovanie získaných nárokov,
- prístup k aplikácii jednotného zákonodarstva.

*Dôchodková reforma v podmienkach Slovenska* zaviedla trojpilierový systém dôchodkového poistenia s druhým povinným kapitalizačným pilierom a tretím individuálnym dobrovoľným pilierom, pri ktorom došlo k určitému zrovnoprávneniu nekomerčných a komerčných produktov a do ktorého patria: doplnkové dôchodkové sporenie, životné poistenie, investovanie do fondov a účelové sporenie v bankách. V druhom i treťom pilieri, ktoré možno označiť za kapitalizačné, príspevkovo definované, majú z inštitucionálneho hľadiska dôležité postavenie životné poisťovne, v ktorých si môže účastník po ukončení sporenia na dôchodok zakúpiť doživotnú anuitu.

V rámci tretieho piliera došlo k podstatnej zmene v tom, že zatiaľ čo do roku 2005 štát podporoval iba doplnkové dôchodkové poistenie, v súčasnosti podporuje všetky spomínané produkty, a to vo forme daňovej úľavy pre poistenca (občana). Daňový základ si môže účastník znížiť o skutočne zaplatené poistné v zdaňovacom období, maximálne o sumu 12 000 Sk ročne pri všetkých produktoch spolu. Daňovú úľavu nie je možné použiť pri jednorazovo zaplatenom poistnom za celé obdobie, môže sa uplatniť len pri dlhodobom mesačnom sporení, výnimku tvorí

<sup>17</sup> Modernizing and Improving Social protection in the European Union. Brusel, Európska komisia, 1997.

životné poistenie. Pre uplatnenie daňových výhod však musia byť splnené podmienky:

- sporiť sa musí najmenej 10 rokov,
- plnenie zo sporenia sa nevyplatí pred uplynutím 10 rokov,
- plnenie sa uskutoční najskôr dovŕšením 55. roku života daňovníka.

Firmy si môžu dať do nákladov aj príspevky, ktorými podporujú nielen doplnkové dôchodkové sporenie, ale i životné a účelové sporenie zamestnancov, spolu maximálne 6% zo zúčtovanej mzdy a náhrady mzdy sporiaceho zamestnanca. (Rievajová, E. a kol., 2006)

Uvedené a mnohé ďalšie podobné riešenia s účasťou štátu za účelom zdieľania rizika a možnosti intervencií pre rôzne oblasti (ako dôchodky, terorizmus, prírodné katastrofy a podobne) sú prepracované a úspešné v mnohých krajinách. Sú dôkazom toho, že deľba rizika môže v konečnom dôsledku umožniť realizovateľné riešenia pre inak nepoistiteľné riziká.

#### 4. Prínosy a ďalšie možnosti spolupráce verejného a súkromného poistenia

Spolupráca verejného a súkromného sektora už dnes vykazuje mnohé pozitíva a prínosy. V našom ponímaní najväčším prínosom je *konkurencia*, ktorá umožňuje poskytovať lepšie služby poisteným. Súkromný poisťovateľ pôsobiaci v konkurenčnom prostredí bude nútený z dôvodu komerčných požiadaviek implementovať politiku vytvorenia zákazníckej lojality. Bude sa snažiť neustále o optimalizáciu služieb poskytovaných poisteným (rozmanitosť produktov, úroveň poisťného, poisťného krytia, benefity) a hľadať najlepší pomer medzi cenou a kvalitou. Súkromní poisťovatelia, keďže budú podnikať v konkurenčnom prostredí, sa musia rýchlo prispôbovať meniacim sa trhovým požiadavkám. Tam, kde existuje konkurenčný trh, všetci účastníci trhu, či už fungujú na základe snahy tvoriť zisk alebo nie, by mali podliehať rovnakým pravidlám. Ak by neplatila táto rovnosť šancí, celý predpokladaný prínos zo spojenia súkromného a komerčného poistenia by sa anuloval. V prípade nerovnakých pravidiel pre súkromný a komerčný sektor by bola kvalita trhu ohrozená. Verejné inštitúcie sa preto musia vyhnúť poskytovaniu kompenzácií za poistiteľné riziká, pretože môžu spôsobiť zlyhanie iniciatívy súkromného sektora a môžu byť kontraproduktívne pri využití vhodných riešení.

Ďalším dôležitým prínosom je *prevencia*. Ide o mechanizmus, ktorý veľmi frekventovane využívajú komerčné poisťovne. Poisťovatelia dokonca zastávajú názor, že vďaka prevencii sa pravidelne predchádza mnohým udalostiam nedozerného rozsahu. Všetci zúčastnení musia prevziať zodpovednosť za to, aby predišli vzniku takýchto udalostí. V tomto kontexte budú skúsenosti komerčného sektora užitočné pre verejný sektor. Tieto skúsenosti môžu prispieť k posilneniu preventívnych opatrení na zabránenie vzniku škôd zo strany firiem a súkromných

osôb prostredníctvom individuálnych „škodových ratingov“ cez systémy uplatňovania bonusov a malusov. Verejné inštitúcie by preto mali spolupracovať s poisťovateľmi a osvojiť si vysoký štandard ochrany z dôvodu predchádzania environmentálnym katastrofám, kontaminácii potravy a iným nepriaznivým udalostiam tak efektívne, ako je to len možné.

Partnerstvo verejného a súkromného poistenia nie je však všeliakom a nemožno ho použiť vždy a vo všetkých prípadoch. Súkromné aj verejné poistenie má svoje hranice a riziká. Nemožno napríklad očakávať, že sa súkromné poistenie bude správať ako sociálny systém alebo že možno vždy poistiť akékoľvek riziko. Štát a poisťovne musia vzájomne intenzívne komunikovať, chápať svoju rozdielnu zodpovednosť, princípy fungovania systémov a existujúce obmedzenia. Do akej miery dôjde k spolupráci súkromného a verejného poistenia, ukáže čas. Je však úplne isté, že spolupráca je nevyhnutná. Z analýz doteraz prebiehajúcich projektov vyplynulo, že v prípade správnej voľby nástrojov vykazuje spolupráca súkromného a verejného poistenia viac pozitív ako negatív. Na deklarovanie nášho presvedčenia uvádzame konkrétnu víziu spolupráce v blízkej budúcnosti v Slovenskej republike.

Príkladom pravdepodobnej budúcej spolupráce bude podľa našej mienky zdravotné poistenie. V dôsledku celospoločenských, demografických a ďalších zmien, medzi ktoré zaraďujeme aj zvyšovanie ponuky moderných medicínskych technológií vzniká objektívna potreba pre realizáciu tejto spolupráce. Za realizovateľný považujeme systém troch pilierov:

- Plné poistenie, ktoré úplne nahrádza financovanie zdravotnej starostlivosti, ktorá bola doteraz hradená z verejného systému zdravotného poistenia. Do tejto časti systému by mohli vstúpiť osoby s určitým príjmom alebo z určitých profesií resp. zamestnaní.
- Doplnkové poistenie – poistenie sa vzťahuje na tú časť zdravotnej starostlivosti, ktorá nie je alebo je len sčasti hradená z verejného zdravotného poistenia (napr. určité diagnózy, ambulantná alebo nemocničná starostlivosť).
- Dodatočné poistenie – týka sa iných služieb ako zdravotnej starostlivosti, napr. lepšie ubytovanie a vybavenie v nemocniciach, rýchlejší prístup k zdravotnej starostlivosti a podobne.

V dnešnom systéme sa zatiaľ môžeme stretnúť s možnosťou poistiť si v súkromných poisťovniach plnenia uvedené v treťom pilieri. Ide o klasické dobrovoľné poistenie v rámci neživotného poistenia. Podľa nášho názoru by spolupráca v tomto rozložení priniesla mnoho pozitív, okrem zvýšenej konkurencie a flexibility by bolo možné pristúpiť aj k riešeniu problémov v zdravotníctve týkajúcich sa šetrenia, sankcií pri zneužívaní poistenia, spoluúčasti klientov na zdravotnej starostlivosti a tým aj zvýšeniu záujmu o prevenciu a podobne.

## Záver

Poistovatelia si plne uvedomujú potrebu poskytovať ľuďom ochranu a bezpečnosť. Sú pripravení čeliť výzve vývoja nových produktov. Hoci poisťovníctvo môže pomôcť pri znášaní nákladov v prípade vzniku nepredvídaných udalostí, nemôže byť všeliekom pre všetky vznikajúce riziká. Poistenie sa stáva prirodzenou súčasťou našej spoločnosti a skúsenosti dokazujú, že napätie medzi verejným systémom a súkromným poistením založenom na komerčnom princípe sa vytráca. Vo viacerých krajinách, kde súkromné poistenie funguje v pozícii doplňujúcej alebo nahrádzajúcej sociálne zabezpečenie, profitujú ľudia zo zväčšujúcich sa skúseností poisťovateľov a ich spoločenskej obratnosti v oblastiach starostlivosti o zdravie, dôchodkov, úrazov a invalidity. Vidia zlepšenie v úrovni výplat dávok a služieb, v prístupe k informáciám, v prehľadnosti, jednoduchosti, rýchlosti a efektívnosti administratívy a rovnako aj v oblasti prevencie.

Prínos spolupráce verejného a súkromného sektora nie je len vo sfére životných rizík. Poisťovne a zaistovne môžu spolupracovať so štátom napríklad aj pri znášaní takých rizík, ktoré nie sú plne poistiteľné súkromnými poisťovateľmi. Ide hlavne o veľké katastrofy, ktoré by v konečnom dôsledku mohli doviesť súkromné spoločnosti k bankrotu. V dôsledku bankrotu by potom klienti, a teda aj občania utrpeli, pretože by neobdržali poistné plnenie. Na týchto a podobných nákladoch by sa preto mal podieľať súkromný a verejný sektor spoločne, pretože ani jeden z nich by ich sám nedokázal zvládnuť.

Trh súkromného poistenia nemôže nikdy presne kopírovať riešenia verejného poistenia. Súkromný sektor funguje v odlišnom prostredí riadenom inými zákonmi a mechanizmami, založenými najmä na trhových operáciách. Verejné inštitúcie nemôžu očakávať od poisťovateľov, že budú fungovať ako základ sociálneho zabezpečenia a poistenia a mali by rešpektovať poistné pravidlá založené na adekvátnom ocenení rizika. Voľnosť v rešpektovaní tohoto pravidla je absolútne *nevyhnutnou podmienkou* pre bezproblémové fungovanie poistného sektora.

Rešpektovaním osobitostí súkromného a sociálneho poistenia sa dokážu verejný a súkromný sektor stať partnermi, ktorí budú spoločne znášať zodpovednosť a ktorí budú hľadať riešenia na výzvy v dnešnom meniacom sa svete. Namiesto pozície na opačných koncoch by mali spolupracovať a zdieľať know-how a nie presadzovať politiku vlastnej izolácie. Blížšie sa k sebe dostanú tieto subjekty cez otvorené a transparentné konanie a dialóg. Špecifickú povahu každého sektora však treba mať na zreteli neustále.

*Eva Rievajová pôsobí od roku 1979 na Národohospodárskej fakulte Ekonomickej univerzity v Bratislave, Katedre sociálneho rozvoja a práce ako vysokoškolská učiteľka. Pedagogicky i vedecko-výskumne sa zaoberá problematikou zamestna-*

*nosti, trhu práce a sociálneho zabezpečenia. Výsledkom jej publikačnej činnosti je viac ako 100 príspevkov v karentovaných, vedeckých a odborných časopisoch doma i v zahraničí, ako i vysokoškolské učebnice a monografie. Najnovšia publikácia, vysokoškolská učebnica „Sociálne zabezpečenie“, vyšla v máji 2006.*

*Erika Pastoráková ukončila doktorandské štúdium na Ekonomickej univerzite v Bratislave, kde v súčasnosti pôsobí ako odborná asistentka na Katedre poisťovníctva Národohospodárskej fakulty. Pedagogicky i vedecko-výskumne sa venuje problematike súkromného poistenia, finančnej analýzy v poisťovniach a poistného trhu. Je autorkou mnohých príspevkov z oblasti poistenia uverejnených doma i v zahraničí.*

## LITERATÚRA

- COMITÉ EUROPÉEN DES ASSURANCES: Between Public and Private. INSURANCE SOLUTIONS FOR A CHANGING SOCIETY, jún 2005.
- MACKOVÁ, Z. a kol., 2001: Základy práva sociálneho zabezpečenia. Bratislava: Prosperity, s.r.o. ISBN 80-7160-141-1
- Modernizing and Improving Social protection in the European Union. Brusel, Európska komisia, 1997.
- PASTORÁKOVÁ, E., 2005: Subjekty a mechanizmy garantujúce spoľahlivosť poisťovacích inštitúcií. Cranium, Nové Zámky. In: Nová ekonomika – vedecký časopis, ročník 4, č. 3, s. 93-101. ISSN 1336-1732.
- RIEVAJOVÁ, E. a kol., 2006: Sociálne zabezpečenie. Bratislava, Sprint. ISBN 80-890-85-62-8
- RIEVAJOVÁ, E., 2004: Reformy dôchodkových systémov – východiská a prístupy. Praha, Acta Oeconomica Pragensia č. 2. ISSN 0572-3043
- SIROVÁTKA, T., 1997: Sociální zabezpečení. Vybrané texty. Brno, Masarykova univerzita. ISBN 80-210-1671-X
- Vízia vývoja Slovenskej republiky do roku 2020. Prognostický ústav Slovenskej akadémie vied. Bratislava, 2002.
- WILDMANNOVÁ, M., 1998: Ekonomika sociálního zabezpečení a služeb. Brno, Masarykova univerzita, Fakulta ekonomicko-správná. ISBN 80-210-1891-7
- [www.cea.assur.org](http://www.cea.assur.org)
- [www.eu.int.com](http://www.eu.int.com)
- [www.ebusiness-watch.org](http://www.ebusiness-watch.org)
- [www.iii.org](http://www.iii.org)
- [www.nbs.sk](http://www.nbs.sk)
- [www.slaspo.sk](http://www.slaspo.sk)
- [www.swissre.com](http://www.swissre.com)
- [www.cap.cz](http://www.cap.cz)